

Çalışanlar ve İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdama Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi: Erzurum Merkezinde Bir Uygulama

Adem GENÇ¹

Özet

Bu çalışmada, bireylerin kayıt dışı çalışma ve çalışma davranışlarını etkileyen faktörlerin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma dört kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda kayıt dışı istihdam hakkında temel bilgiler verilmiş olup, kayıt dışı istihdamın nedenlerine, kayıt dışı istihdamın türlerine kayıt dışı istihdam ölçüm yöntemlerine ve kayıt dışının işverenler, çalışanlar ve devlet açısından olumsuz sonuçlarına değinilmiştir. İkinci kısımda, kayıt dışı istihdamın Türkiye'deki genel durumu, sektörel dağılımı, kayıt dışı istihdamın bölgesel dağılımı hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü kısımda kayıt dışı istihdam üzerine daha önceki dönemlerde yapılmış araştırmaların veri setleri incelenerek bunlar hakkında bilgi verilmiştir. Son bölümde ise Erzurum kent merkezinde 450 kişiye anket uygulanmıştır. Hatalı ve eksik anketler çıkarıldıktan sonra 396 bireye uygulanan ankete ilişkin veriler, çalışmanın veri setinde kullanılmıştır. Anket sonuçlarına ilişkin veri setine Anova (Tek Yönlü)-Post Hoc-Scheffe Testleri (çoklu ve ikili karşılaştırma testleri) ve bağımsız örneklem T- Testleri uygulanarak sonuçlar istatistikî açıdan analiz edilerek yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kayıt dışı İstihdam, İşveren, Çalışan, T-Testi, ANOVA Testi.

Jel Kodları: J21

Investigation Of The Factors Affecting Informal Employment From Employee And Employers An Application In Erzurum City Center

Abstract

In this study, it has been tried to determine the factors affecting the informal working and working behaviors of individuals. The study consists of four parts. In the first part, basic information about unregistered employment is given, the causes of unregistered employment, the types of unregistered employment informal employment measurement methods and the negative consequences of informal employment for employers, employees and the state are mentioned. In the second part, information is given about the general situation of unregistered employment in Turkey. In the third part, information is given about the data sets of previous studies on informal employment. In the last part, 450 questionnaires were applied in Erzurum city center and after removing the faulty and incomplete questionnaires, the data related to the questionnaire applied to 396 individuals, Anova(One Way)-Post Hoc-Scheffe Tests, and Independent sample T-Tests were applied and the results were obtained. analyzed and interpreted statistically.

Keywords: Unregistered Employment, T-Test, ANOVA Test.

Jel Codes: J21

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı	Etik kurul kararı gerektirmemektedir.
Yazarların Makaleye Olan Katkıları	A.G. araştırmanın tasarımına ve uygulanmasına, sonuçların analizine ve metnin yazılmasına katkıda bulunmuştur. A.G' makaleye katkısı %100'dür.
Çıkar Beyanı	Yazarlar ya da üçüncü taraflar açısından çalışmada çıkar ilişkisi/çatışması bulunmamaktadır

¹ Doktora Öğrencisi Atatürk Üniversitesi, İktisat, Erzurum/Türkiye, ademgenc_erz@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7665-6856>

Atf: Genç, A. (2023). Çalışanlar ve İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdama Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi: Erzurum Merkezinde Bir Uygulama.

Paradigma: İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi, 12(2), ss. 56-71.

1. Giriş

Günümüzde ülkelerin sosyo-ekonomik problemlerin Başında kayıt dışı istihdam problemi gelmektedir. Kayıt dışı istihdam probleminin genel yapısına bakıldığında ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Kayıt dışı istihdamın yapısındaki Ülkeler arasındaki farklılıklar, ülkelerin farklı ekonomik ve sosyal yapılarından kaynaklanmakta olup, ülkelerin uyguladıkları ekonomik ve sosyal politikaları ve gelişmişlik düzeylerini etkileyebilir.

Kayıt dışı istihdam; sosyal güvenlik kapsamında kişilerin sigortalılıklarının bildirilmemesi, gün, prim, hizmet sürelerinin eksik bildirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Kayıt dışı istihdam 1950'lerde dünyada, 1980'li yıllarda ise Türkiye'de yayılmaya başlamıştır. Kayıt dışı istihdamdaki artışa bakarak kayıt dışının nedenleri incelendiğinde, kayıt dışı istihdam olgusunun geniş kapsamlı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Dünyada ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ele alınırken bu süreci etkileyen işsizlik, kayıt dışı istihdam, yoksulluk, enflasyon ve tüketim gibi değişkenler, gelişmişlik düzeylerini hesaplamalarda önemli rol oynamaktadır. Ülkelerin toplumsal ve ekonomik yapılarında birçok olumsuz etkiye sahip olan kayıt dışı istihdam ile mücadele kapsamında birçok politika uygulanmıştır. Bunlara örnek olarak Aktif istihdam programları, meslek edindirme kursları, işbaşı eğitim programları, teşvikler vb. programlar gösterilebilir.

İstihdam politikalarına ve daha önce yapılmış çalışmalara katkı sağlaması düşüncesiyle yapılan bu çalışmanın amacı, işverenlerin kayıt dışı çalıştırmalarının nedenlerini ve çalışanların ise kayıt dışı çalışmalarının sebeplerini tespit etmek ayrıca Erzurum kent merkezinde işveren ve çalışan davranışlarının tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, kayıt dışı istihdamın Türkiye'deki durumu hakkında bilgi vermek ve bireylerin kayıt dışı istihdamla çalışmalarını ve/veya çalıştırılmalarını etkileyen demografik faktörlerin (yaş, cinsiyet, meslek, öğrenim durumu, aylık gelir vb.) birey davranışlarına ne ölçüde yön verdiğini incelemek amaçlanmıştır.

2. Kayıt Dışı İstihdam

Kayıt dışı istihdamı, normal piyasa şartlarında belirli bir işyerinde çalışan olarak istihdam edilen bireylerin, prim, hizmet ve ücret gibi konularda Sosyal Güvenlik Kurumu'nun (SGK) denetimi dışında ücretin, çalışma gün sayısının veya primlerinin eksik veya hiç bildirilmediği kapsam dışı çalışmalar olarak tanımlanabilmektedir (Çelik vd. 2017; 213-248).

Kayıt dışı istihdam birçok şekilde tanımlanmaktadır. Bu yönde Sosyal Güvenlik Kurumu kayıt dışı istihdamı, "*Niteliği itibariyle yasal işlerde çalışarak istihdama katılan bireylerin sarf etmiş oldukları emeğin gün veya ücret olarak ilgili kurum ve kuruluşlara eksik bildirilmesi veya hiç bildirilmemesidir.*" olarak tanımlamıştır.(Çimen, 2015) OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ise gri ve gizli çalışma olarak adlandırdığı kayıt dışı istihdamı ve bu enformel çalışmayı "*Ürünlerin üretiminde çalışmayla ilgili bir veya daha fazla yasal yükümlülüğün yerine getirilmediği çalışmalardır.*" şeklinde tanımlamıştır (Yurdakul, 2014; 225-246).

Kayıt dışı istihdamın nedenleri;

- İşsizlik oranının yüksek olması, nüfusun hızla artması,
- İşgücünün eğitim seviyesi ve işgücü verimliliğinin düşük olması,
- Erken yaşta emeklilik,
- Tarım sektörünün geleneksel örgütlenmesi, halen daha aile temelli ve küçük boyutlu olarak sürdürülmesi,
- Çalışma ilişkilerinde meydana gelen değişimler (taşeronlaşma, fason üretim vb.)
- Ortalama işletme ölçeklerinin küçük olması,
- Sosyal güvenlik bilincinin yetersizliği,
- Gelir dağılımında meydana gelen adaletsizlik ve yoksulluk,
- Sosyal Yardımlaşma kapsamında yapılan yardımlar (Şahin, 2018; 223-252) şeklinde sıralanabilir.

Kayıt dışı istihdamın nedenleri sosyal ve ekonomik, idari-mali ve yapısal olarak ayrılmıştır (Süngü, 2004; 12-25). Bu çalışmada ise kayıt dışı istihdamın nedenleri, ekonomik ve sosyal nedenler olmak üzere iki grupta değerlendirilmiştir.

Sosyal nedenler çarpık kentleşme, iç göçler, eğitim düzeyi, nüfus artışı ve işgücü niteliğinin düşük olması şeklinde sıralanabilir (Ertekin vd. 2018; 293-318). Ekonomik nedenler ise enflasyon, işsizlik ve yoksulluk gelir dağılımındaki adaletsizlik olarak değerlendirilebilir (Kalaycı, 2017; 17-34).

Nüfus artışı plansız kentleşmeye neden olmakta ve işgücünü artırmaktadır. Bu ise işgücünü artırmaktadır. İş gücü arzında meydana gelen artışlar ise işsizlik sorununu beraberinde getirmektedir. Bu problemi çözmek adına devlet birçok yasal düzenlemeler yapmaktadır. Bu düzenlemelere rağmen işsizlik ve kayıt dışı istihdamın önüne geçilememektedir. Gelir dağılımında meydana gelen bozulmalar yolsuzluğa neden olmakta, bu durum ise kayıt dışı istihdamı artırmaktadır. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda kayıt dışı istihdamı oluşturan birçok neden bulunmaktadır (Karaarslan, 2010; 51-52).

Kayıt dışı istihdam incelendiğinde birçok ekonomik ve sosyal sonuçları olduğu görülmektedir. Kayıt dışı istihdamın olumsuz sonuçları aşağıda sıralanmıştır.

2.1. Kayıt dışı istihdamın olumsuz sonuçları

Çalışanlar açısından,

- Maluliyet, ölüm ve yaşlılık aylıklarından,
- İş göremezlik ödeneklerinden,
- Sağlık ve analık yardımlarından,
- Kıdem ve ihbar tazminatlarından mahrum kalmaları şeklinde sıralanabilir.

İşverenler açısından,

- İş kazası,
- Denetim ve ağır yaptırımlara maruz kalma,
- Haksız rekabetin oluşması
- Verimlilik azalması
- Hibe, kredi ve desteklerden yoksun kalma şeklinde sıralanabilir.

Devlet açısından ise,

- Çalışan-emekli dengesinin bozulması,
- Vergi ve prim kaybı,
- Adaletsizlik, yoksulluk ve ahlaki yozlaşma
- Primsiz ödemelerin artması, (Koca vd. 2021, 249-270) şeklinde sıralanabilir.

2.2. Kayıt dışı istihdam türleri

Kayıt dışı istihdam türleri 5 başlık altında sınıflandırılmıştır. Bunlar;

2.2.1. Hizmet akdine tabi çalışmalarını ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına eksik bildirilenler veya hiç bildirilmeyenler

Sosyal güvenlik sistemine hiç kayıtlı olmayanlar veya kayıtlı olunmasına rağmen prim gün ve ay olarak eksik bildirim yapılması kayıt dışı istihdamın ayrı bir türü olarak ortaya çıkmaktadır. SGK'ya yapılan eksik bildirimler devlet açısından vergi ve prim kaybına neden olurken, çalışan açısından emeklilikte hizmet kaybına neden olmaktadır (Kutbay, 2017; 172-184).

2.2.2. Yabancı kaçak işçilik

Türkiye sınırları içerisinde, yasal çerçevede ikamet izni ve çalışma izni olmayan bireyler ülke içerisinde çeşitli alanlarda çalıştırılmaktadır. Kendi ülkelerinde yaşanan siyasi, ekonomik ve toplumsal durumlardan dolayı göç eden bireyler, bu bağlamda kayıt dışı çalışmaya razı olmaktadır. Bu durum ise ilerleyen dönemlerde ülke ekonomilerinde sıkıntılara sebep olmaktadır (Kuzgun, 2012; 45-70).

2.2.3. Çocuk işçiler

14 yaşını doldurmuş ve henüz 15 yaşını tamamlamamış bireylerin fiziksel ve zihinsel becerilerinin altında çalıştırılması çocuk işçiliği olarak ifade edilmektedir. Türkiye'de çocuk işçiliğinin ortaya çıkma nedenlerine bakıldığında toplumdaki ekonomik yetersizlikler, gelenekler ve ailevi yapının etkisinin olduğu görülmektedir (Ertekin, 2018;302-303).

2.2.4. SGK'dan çeşitli adlarla aylık ya da gelir elde edenler

Kayıt dışı istihdamı etkilemekte olan en önemli faktörlerden biri de çeşitli kanunlar kapsamında SGK'dan prim karşılığında tazminat niteliğinde aylık ya da gelir kazanan kişilerin olmasıdır. Aylık ya da gelir alan kişiler kayıt dışı çalışmayı kendi istekleriyle kabul ederler. Bu kişiler emekli olanlar, maluller, dul ve yetim aylığı alan kişilerdir.

Emekliler, SGK'dan belirli bir gün, yaş ve prim şartını oluşturduktan sonra kurum tarafından aylık bağlanan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Ülkedeki ekonomik krizler ve geçim sıkıntısı gibi sorunlar, emeklilerin kendi sağlık sigortasından faydalanarak belli bir ücret karşılığında kayıt dışı çalışmasına neden olmaktadır. Maluller, hizmet akdine tabi çalışan ve geçirmiş olduğu iş kazası veya meslek hastalığı sonucu çalışma gücünü kaybetmiş kişilerdir. Dul, eşinden boşanmış veya eşi vefat etmiş kişilerdir. Yetim ise babası vefat eden kişilere denilmektedir. SGK mevzuat hükümleri gereğince kurumdan dul veya yetim aylığı alan bireylerin sigortaya tabi çalışmalarını halinde maaşlarında kesinti olacağından bu kişiler kayıt dışı çalışmayı tercih etmektedir (5510 Sayılı Kanun).

İşsizlik geliri elde edenler, 4857 sayılı Kanun'a tabi olarak bir işyerinde belirli bir süre çalıştıktan sonra kendi istek ve kusurları dışında işlerinden ayrılması sonucu belirli bir süre kendilerine ücret ödenen kişilerdir. Ülkedeki ekonomik şartlardan dolayı işsizlik geliri alan bireyler, kayıt dışı çalışmayı tercih etmektedirler (4447 Sayılı Kanun).

Sosyal yardım ve hizmetlerden yararlananlar ise, devletin ihtiyaç sahiplerine yapmış olduğu yardımlardan yararlanan kişilerdir. Türkiye'de bu yardımlar, 1986 yılında kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'ndan sağlanmaktadır

(Korkmaz, 2012; 51-96). Fondan yardım alan ihtiyaç sahipleri yardımlar kesilmesin diye kayıt dışı çalışmayı tercih etmektedir.

2.2.5. Çalışmaları eksik bildirilenler

Sosyal Güvenlik Sistemi'ne kayıtlı olmasına rağmen sigortalılık süreleri, primleri ve ücretleri ilgili kuruma eksik bildirilenleri kapsamaktadır. Bu durum ülkede vergi ve prim kaybına, adaletin bozulmasına ve yolsuzluklara neden olmaktadır (Aydın, 2013; 784-786).

2.3. Kayıt dışı istihdamın ölçümü

Kayıt dışı istihdam genel olarak doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki biçimde ölçülmektedir. Doğrudan ölçüm, çalışanların ve işverenlerin ne kadarının kayıtlı ekonomide olduğunu gösteren yöntemdir. Anketler vasıtasıyla ölçme, doğrudan ölçme yöntemi olarak ifade edilmektedir. Türkiye'de doğrudan ölçme yöntemi Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) hane halkı işgücü anketleri ile yapılmaktadır. Dolaylı ölçüm yöntemi ise Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) yöntemi, istihdam, vergi hesaplamaları ve parasal yöntemden oluşmaktadır (Acar, 2014; 287).

Dolaylı ölçüm yaklaşımlarının en başta geleni GSMH yaklaşımıdır. Bu yaklaşım milli gelir ile tüketim istatistikleri arasındaki farka dayanır. GSMH, tüketim, gelir ve harcama üzerinden ölçülmektedir. Bu üç ölçümde de aynı sonuç çıkmalıdır. Yapılan bu üç ölçüm sonucunda gelir, tüketim ve harcama arasında fark oluşması kayıt dışı istihdamın varlığını işaret etmektedir. Oluşan her fark tamamen kayıt dışılık anlamına gelmemelidir. Yapılan istatistiki hata ve noksanlar da bu farkın oluşmasına neden olmaktadır. Bu yüzden tahminler doğru sonuç vermeyecektir. Bu bakımdan GSMH yöntemi ile ölçüm yapılırken TÜİK verilerinden faydalanılmalıdır (İlgin, 2002; 145-146).

İtalya'da ekonomistler tarafından tercih edilen yöntem emek gücüne katılım ve gerçek katılım arasındaki farkın parasal değerlere dönüştürülmesi ile enformel sektörün büyüklüğünün belirlenmesine katkı sağlamaktadır. Çalışma süreleri ve verimlilik durumlarının eksik bilinmesinden kaynaklı bu yöntem hatalı hesaplanmalara neden olmaktadır (Azaklı, 2009). İstihdam verileri ile kayıt dışı istihdam ölçülmek isteniyorsa SGK ve İş Kurumu Müdürlüğü (İŞKUR) verilerinden faydalanılmalıdır çünkü kayıt dışı istihdam bu kurumlar tarafından ölçülmektedir (Sarılı, 2002; 293-318).

3. Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdamın Mevcut Durumu

Kayıt dışı istihdam az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin genel bir sorunudur. Genel olarak istihdam yaratmada zorluk çeken ülkelerde ortaya çıkan bir sorundur. Gelişmekte olan ülkeler arasında Türkiye'nin de olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kayıt dışı istihdamın olması olağan bir durum olarak kabul edilebilir. Ülkedeki kayıt dışı istihdamın ne kadar olduğunu saptamak için ülke içindeki 15-64 yaş grubunun ne kadarının SGK'ya kayıtlı olduğuna bakılmalıdır. Kayıt dışı istihdama dahil olanlar ise herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmayanlar, işveren tarafından sigortalılık durumları hiç bildirilmeyenler veya eksik bildirilen kişilerdir. Sektörel olarak Türkiye'deki kayıt dışı istihdamın dağılımına baktığımızda tarım, sanayi, inşaat ve hizmet sektörlerinde kayıt dışı ekonominin sektörel dağılımı Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı (%)

Yıllar	Tarım	Tarım Dışı	Sanayi	Hizmet	İnşaat	Genel
2004	90	34	37	32	-	50
2005	88	34	38	32	-	48
2006	88	34	38	32	-	47
2007	88	32	36	31	-	45
2008	88	30	32	29	-	44
2009	86	30	33	28	-	44
2010	85	29	33	27	-	43
2011	84	28	32	26	-	42
2012	84	25	28	23	-	39
2013	83	22	25	21	-	37
2014	82	22	20	21	37	35
2015	81	21	19	20	36	34
2016	82	22	20	20	36	33
2017	83	22	20	21	36	34
2018	83	22	20	21	34	33
2019	87	23	20	23	38	35
2020	83	19	16	19	35	31
2021	85	17	14	17	32	29

Kaynak: Hane Halkı Verileri, TÜİK (2022).

Tablo 1’de görüldüğü gibi 2021 yılı sonu itibariyle sektörel bazda en yüksek kayıt dışı istihdam oranının %85 ile tarım sektöründe olduğu görülmektedir.

Tablo 2’ye bakıldığında ise 2021 yılı sonu itibariyle Erzurum-Bayburt-Erzincan illerindeki kayıt dışı istihdam oranının %38,9 civarında olduğu Türkiye ortalamasının %29 olduğu görülmektedir. Verilerden anlaşılacağı üzere Türkiye genelinde her üç çalışandan birinin kayıt dışı olduğu anlaşılmaktadır. Erzurum-Erzincan-Bayburt’ta ise yaklaşık olarak aynıdır.

Tablo 2. Türkiye’de Yıllara Göre Kayıt Dışı İstihdamın İller Bazında Dağılımı

BÖLGELER	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ankara	19,4	21,4	21,4	17,7	16,1	17,2	17,1	17,8	18,4	18,5	18,8	15,5	17,2
İstanbul	25,2	24,4	22,7	19,4	16,5	18,8	18,4	19,1	20,7	20,9	22,2	18,6	14,0
Bilecik Eskişehir Bursa,	29,9	28,4	28,1	23,7	24,6	20,4	20,4	19,9	22,7	23,4	25,4	22,8	19,9
İzmir	29,0	30,5	32,9	30,1	30,4	27,5	23,5	25,9	24,4	25,0	26,4	22,5	20,8
Edirne, Kırklareli	41,3	39,8	37,5	32,9	30,6	30,2	28,6	31,4	33,3	35,0	34,0	27,5	27,7
Tekirdağ,													
Antalya, Burdur	46,0	44,2	41,9	38,6	36,9	32,9	29,0	31,5	31,7	29,0	29,1	29,8	30,5
Isparta,													
Düzce Kocaeli,	36,8	38,5	37,9	34,5	32,3	32,8	30,1	26,4	29,4	29,5	27,7	23,1	22,3
Sakarya, Yalova Bolu,													
Sivas, Kayseri,	42,1	45,3	50,9	50,0	39,1	32,9	34,8	32,8	31,1	30,1	31,0	31,0	27,2
Yozgat													
Çanakkale Balıkesir,	48,4	45,8	45,2	42,3	41,4	38,2	34,9	37,4	38,6	37,3	37,3	32,2	30,3
Gaziantep, Adıyaman,	59,3	57,8	53,2	49,1	44,3	38,5	35,1	34,0	38,7	40,8	40,6	37,3	33,8
Kilis													
Denizli, Muğla	43,0	42,6	45,9	48,1	44,3	36,6	35,6	35,2	34,2	33,5	38,0	32,6	28,2
Aydın,													
Kahramanmaraş,	57,6	61,3	58,6	53,7	48,9	41,0	36,7	42,2	42,1	45,8	45,1	36,9	37,9
Hatay, Osmaniye													
Nevşehir, Kırşehir	47,7	51,2	46,4	43,1	44,7	38,4	37,9	38,3	38,3	35,4	37,6	35,5	35,0
Kırıkkale, Niğde,													
Aksaray,													
Uşak Kütahya,	45,5	42,9	43,4	45,2	45,7	39,7	39,4	39,9	38,5	39,8	40,7	38,7	38,4
Manisa, Afyon,													
Konya, Karaman	53,0	54,3	50,1	44,0	44,0	39,7	40,2	41,7	42,4	42,3	42,7	34,5	34,9
Adana, Mersin	53,9	52,8	53,4	47,5	44,0	45,7	43,3	41,7	40,0	39,0	39,7	38,2	38,4
Bartın Zonguldak,	60,7	52,9	53,0	51,7	52,4	49,4	46,3	44,8	44,4	43,3	44,0	35,4	36,2
Karabük,													
Bingöl, Tunceli	53,8	57,7	53,2	55,4	58,6	48,1	46,3	44,7	48,5	46,8	48,2	41,6	41,7
Elazığ, Malatya,													
Çorum, Amasya	62,7	55,8	50,5	46,9	47,8	46,6	46,5	45,9	44,7	46,9	52,8	47,6	47,7
Tokat, Samsun,													
Sinop Çankırı,	59,1	62,7	63,0	57,2	51,0	50,0	48,8	53,8	55,2	50,2	51,5	46,0	46,0
Kastamonu,													
Batman Mardin, Siirt	63,8	61,1	57,3	51,5	49,1	54,7	51,5	41,2	40,5	39,5	42,4	40,6	42,6
Şırnak													
Bayburt Erzincan,	59,5	63,3	56,1	49,4	49,2	56,1	52,4	48,9	48,3	44,2	39,8	42,3	38,9
Erzurum,													
Artvin, Gümüşhane	67,3	64,7	61,8	62,3	55,7	54,1	52,5	50,9	50,5	49,7	55,0	49,0	49,4
Giresun, Rize, Trabzon,													
Ordu,													
Diyarbakır Şanlıurfa,	67,9	63,6	60,7	63,3	61,6	67,7	65,1	62,8	62,0	60,1	58,1	52,0	44,3
Hakkâri Bitlis, Muş	66,8	71,6	74,9	72,7	69,8	70,4	70,8	66,9	63,0	52,6	57,7	53,1	53,3
Van,													
İğdir, Kars, Ardahan	78,6	74,3	73,3	69,5	71,4	71,5	71,1	68,5	67,5	67,1	65,6	57,4	65,2
Ağrı,													
Toplam	43,8	43,3	42,1	39,0	36,8	35,0	33,6	33,5	34,0	33,4	34,5	30,6	29,0

Kaynak: TÜİK, 2022.

4. Literatür Özeti

Kayıt dışı istihdama ilişkin Türkiye üzerine Türkiye'yi konu alan araştırmalarda kayıt dışı istihdama neden olan faktörler, sosyal, ekonomik, idari ve mali sistemsel yapıdan kaynaklanan başlıklar altında makro düzeyde ele alınmıştır. Ulusal literatür taramasında ise kayıt dışı istihdam ve nedenlerine ilişkin az sayıda mikro çalışmaya rastlanılmıştır.

Bulutay ve Taştı (2004) çalışmalarında kayıt dışı istihdamın nedenlerini araştırmıştır. Türkiye'de kayıt dışı istihdam oranındaki artışın en önemli belirleyicilerinin göç, istihdam ve nüfus değişkenleri olduğu sonucunu bulmuşlardır.

Elgin (2012) çalışmasında kayıt dışı istihdam ve vergiler arasındaki ilişkiyi incelemiş olup, Türkiye'de uygulanan vergi sistemi ile kayıt dışı istihdam-ekonomi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Fidan ve Genç (2014) çalışmalarında kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı istihdama eki eden faktörleri incelemişlerdir. Çalışmada yaş, cinsiyet, eğitim durumu, işletmelerin ana faaliyet konusu, işyerindeki çalışan personeli ve çalışma şekli ve kırsal nüfus oranları analiz edilmiştir. Yapılan analiz neticesinde, 55 yaş ve üzeri gruplar, kadınlar, bekarlar, lise altı eğitim düzeyine sahip olanlar, yevmiyeli ve ücretli çalışanlar kayıt dışı çalışma konusunda en riskli gruplar olarak tespit edilmiştir. Sektörel firma düzeyinde bakıldığında kayıt dışı çalıştırma konusunda en riskli grubun tarım sektörü; işyerinde çalışan sayısı 1-9 arasında olan işyerleri ve part-time çalıştıran işyerleri olarak tespit edilmiştir.

Aydın (2014), enflasyon, işsizlik ve GSMH ile kayıt dışı istihdam arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yapılan çalışmada GSMH'de meydana gelen artışın kayıt dışı istihdam oranını düşürmediği, istihdam ve enflasyon ile kayıt dışı istihdam arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Türkiye'de GSMH'deki artışa rağmen kayıt dışı istihdam oranının düşmemesinin nedeni, gelir artışının düşük gelirli kişilere yansımaması olarak ileri sürülmüştür.

İlhan vd. (2014) tarım sektöründe kayıt dışı olarak çalışan bireylerin sosyal güvenlik sistemine ilişkin bilgi, deneyim ve tecrübelerini ölçmeye çalışmışlardır. Kayıt dışı çalışmalarına gerekçe olarak sigorta primlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda tarım sektöründe çalışan bireylerin sosyal güvenlik hakkında bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca sosyal yardımlardan mahrum kalırım korkusu ile kayıt dışı İstihdamın yaygınlaştığı sonucuna ulaşılmıştır

Çelik vd. (2017) kayıt dışı istihdam ve istihdam olgusu üzerine yaptıkları çalışmada, ülkelerdeki kayıt dışılığın, ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile ilgili olduğu, gelişmiş ülkelerdeki kayıt dışı istihdam oranlarının düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Yapılan araştırma neticesinde sağlanan ücretlerin yetersiz olması, iş imkânlarının kısıtlı olması ve devlet tarafından sağlanan fonlardan faydalanabilmek için kişilerin kayıt dışı çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin ve Bayramoğlu (2018) çalışmalarında, kayıt dışı istihdamın en yoğun olduğu kitlelerin eğitim düzeyi düşük olanlar, kadınlar ve emeklilerden oluştuğu sonucunu elde etmişlerdir. Kayıt dışı çalışmayı kabul eden kişiler iki gruba ayrılmış olup ilk grup kendi iradesi ile çalışanlardan (emekliler, yabancı uyruklular, sosyal yardım alanlar ve kadınlar) oluşurken, ikinci grup kendi iradesi dışında kayıt dışı çalışanlardan (işsizler, vasıfsız iş gücü ve gündelik işlerde çalışanlar) oluşmaktadır.

İstihdam üzerine yapılan araştırmalar incelenmiş olup, çalışmaların bulgularına bakıldığında kayıt dışı istihdamın genel olarak nedenleri arasında işsizlik, gelir düşüklüğü, yoksulluk gibi bir çok değişkenin olduğu kanaatine varılmıştır.

5. Ana kütle ve Örnek Hacminin Belirlenmesi

Bu araştırmanın ana külesini Erzurum kent merkezinde yaşayan 422.164 kişi oluşturmaktadır.

Kota örneklem metodu uygulanarak örnek büyüklüğü 384 bulunmuş olup 450 kişiye anket uygulanmıştır. Hatasız ve eksiksiz doldurulan 396 anket çalışmamızda değerlendirilmiştir. İstatistiksel analiz yapabilmek için anket verilerinin normal dağılım göstermesi gerekmektedir. Bu bağlamda anket verilerine %5 önem seviyesinde Shapiro-Wilk ve Kolmogorov-Smirnov testleri uygulanmamıştır. Normal dağılım testi sonucunda Kurtosis (basıklık) değeri 1.536 Skewness (çarpıklık) değeri -1.422 bulunmuştur. Çalışma verileri normal dağılım göstermektedir. Anket sorularının birbiri ile yakınlık derecesini bulmak amacıyla Cronbach's Alpha testi uygulanmıştır. Test sonucunda bulunan Cronbach Alfa değeri 0,91 olarak bulunmuş olup güven sınırının 0,7 üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

5.1. Verilerin İşlenmesi

Araştırma için hazırlanan anket formu Erzurum kent merkezinde 450 kişiye uygulanmış olup hatasız ve eksiksiz olan 396 anketten elde edilen ham veriler ile Office programları yardımıyla veri tabanı oluşturulmuştur. Sonraki aşamada SPSS yardımıyla anket sonuçları analiz edilmeye çalışılmıştır.

5.2. Temel istatistikî bulgular ve araştırma metodolojisi

Çalışma kapsamında ankete katılan kişilerin demografik özellikleri ve kayıt dışı çalışma ve çalıştırma durumlarını gösteren veriler oransal olarak tespit edilmiştir. Elde edilen verilere Anova Testi, T-Testi, Post Hoc Testi ve Schelffe Testleri uygulanmıştır. Çalışmada gruplar arasında oluşan farkın nedenini tespit etmek üzere kıyaslamalar yapmak için Post-Hoc Test (çoklu karşılaştırma testi) istatistik değerlerinin bulunması gerekmektedir. Bunun için çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe testi uygulanmıştır.

5.3. Bağımsız örneklem T-Testi (Independent Sample T-Test)

Birbirinden bağımsız iki farklı grup arasında ortalamalardan faydalanarak aralarında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla yapılmaktadır. Çalışmada cinsiyet gruplarının kayıt dışı çalışma veya çalıştırma davranışları arasında fark olup olmadığını test etmek amacıyla yapılamamıştır. T-Testi'nin (bağımsız örneklem) parametrik olması nedeniyle aşağıda belirtilen varsayımları sağlaması gerekir.

1. Birbirinden farklı örneklem gruplarının varyansları eşit olmalıdır.
2. Veriler kendi aralarında bağımsız olmalıdır.
3. Bağımlı değişken normal dağılım göstermelidir (Otrar, 2022). T testine ilişkin bulgular Tablo 3 ve Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenleri Grupların (Cinsiyet) T-Testi

GRUP İSTATİSTİĞİ	Cinsiyetiniz Nedir	Katılımcı Sayısı	Ortalama	S.S	S.H
Katılımcıların çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenlerinin ortalaması	Erkek	171	3,7612	0,89807	0,06868
	Kadın	225	3,9859	0,74796	0,04986

Not: S.S (Standart Sapma), S.H (Stanadart Hata).

Tablo 4. Katılımcıların Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenleri Grupların (T-Testi)

GRUP	N	Ort.	Standard Sapma	T	DF	P	Sigt-2
Erkek	171	3,76	0,89	-2,714	394	0,152	0,27
Kadın	225	3,98	0,74	-2,648	327,45		

Tablo 5. Katılımcıların Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenleri Grupların (Cinsiyet) Analizi (T-Testi)

	T-TESTİ (Bağımsız Gruplar)	Varyans Eşitlik Testi	
		F	Sig.
Katılımcıların çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenlerinin ortalaması	Eşit Varyanslar Kabul Edildi.	11,349	0,152
	Eşit Varyanslar Kabul Edilmedi.		

Çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin hipotezler aşağıda sunulmuştur.

1. Hipotez: H_0 , katılımcıların çalışanlar açısından cinsiyetlerine göre kayıt dışı istihdamın nedenleri (sigortalı çalışmayı faydalı bulmuyorum, sigortalı çalışma ile ileride emekli olacağımı düşünmüyorum, iş bulma imkânları kısıtlı olduğundan mecbur kaldığımda sigortasız çalışırım, işsizlik maaşımı alabilmek için sigortasız çalışabilirim, devletin kayıt dışı istihdamla mücadelesini yeterli bulmuyorum, erken yaşta emekli olduğum için kayıt dışı çalışabilirim, sigortalılık bilincine sahip olmadığım için kayıt dışı çalışırım.) açısından gruplar arasında anlamlı bir fark yoktur. (%5 önem düzeyinde).

H_1 , katılımcıların çalışanlar açısından cinsiyetlerine göre kayıt dışı istihdamın nedenleri (sigortalı çalışmayı faydalı bulmuyorum, sigortalı çalışma ile ileride emekli olacağımı düşünmüyorum, iş bulma imkânları kısıtlı olduğundan mecbur kaldığımda sigortasız çalışırım, işsizlik maaşımı alabilmek için sigortasız çalışabilirim, devletin kayıt dışı istihdamla mücadelesini yeterli bulmuyorum, erken yaşta emekli olduğum için kayıt dışı çalışabilirim, sigortalılık bilincine sahip olmadığım için kayıt dışı çalışırım) açısından gruplar arasında anlamlı bir fark vardır. (%5 önem düzeyinde).

Katılımcıların cinsiyet grupları arasında kayıt dışı istihdamın nedenlerinin ortalama değerleri karşılaştırıldığında (önem düzeyi) $P > 0,05$ değerinden büyük olduğundan yapılan çalışma homojendir. %5 önem seviyesinde H_0 hipotezi reddedilmiştir. Katılımcıların, çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri konusunda, cinsiyet grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Yani kadınlara kayıt dışı istihdamın nedenleri sorulduğunda kadınlar, erkeklere göre kayıt dışı

çalışmanın gerekçelerini kabul etmemektedirler. Yapılan çalışmanın homojen olmaması durumunda Significant-2 değerine göre yorumlama yapılır.

2. Hipotez: H_0 , katılımcıların işverenler açısından cinsiyetlerine göre kayıt dışı istihdamın nedenleri (düşük maliyetler oluşturarak piyasada tutunma isteği, ekonomik krizlerden dolayı kayıt dışı çalıştırabilirim, ucuz iş gücü olduğu için kayıt dışı çalıştırabilirim, sigorta primlerinin yüksek olmasından dolayı kayıt dışı çalıştırabilirim, yüksek maliyetlerden (işçi, kira, vergi gibi) dolayı kayıt dışı çalıştırabilirim, kayıt dışı çalıştırmanın cezai yükümlülüklerini bilmediğimden çalıştırabilirim.) açısından gruplar arasında anlamlı bir fark yoktur. (%5 önem düzeyinde)

H_1 , katılımcıların işverenler açısından cinsiyetlerine göre kayıt dışı istihdamın nedenleri (düşük maliyetler oluşturarak piyasada tutunma isteği, ekonomik krizlerden dolayı kayıt dışı çalıştırabilirim, ucuz iş gücü olduğu için kayıt dışı çalıştırabilirim, sigorta primlerinin yüksek olmasından dolayı kayıt dışı çalıştırabilirim, yüksek maliyetlerden (işçi, kira, vergi gibi) dolayı kayıt dışı çalıştırabilirim, kayıt dışı çalıştırmanın cezai yükümlülüklerini bilmediğimden çalıştırabilirim.) açısından gruplar arasında anlamlı bir fark vardır. (%5 önem düzeyinde)

3. Hipotez: H_0 , katılımcıların cinsiyet gruplarına göre kayıt dışı istihdam (sigortasız çalışır mısınız ya da sigortasız çalıştır mısınız) durumu açısından gruplar arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark yoktur.

H_1 , katılımcıların cinsiyetlerine göre kayıt dışı istihdam (sigortasız çalıştır mısınız ya da sigortasız çalıştır mısınız) durumu açısından gruplar arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark vardır.

Tablo 6. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kayıt Dışı İstihdam Çalışma ve Çalıştırma Durumları (T-Testi)

	Cinsiyetiniz	Katılımcılar	Ortalama	S.S.	S.H.
Kayıt dışı çalışır mısınız?	Erkek	171	1,9532	0,21180	0,01620
	Kadın	225	1,9600	0,19640	0,01309
Kayıt dışı çalıştırır mısınız?	Erkek	171	1,9415	0,23534	0,01800
	Kadın	225	1,9733	0,16147	0,01076

Tablo 7. Katılımcıların cinsiyetlerine göre kayıt dışı istihdam Çalışma ve Çalıştırma Durumları (T-Testi)

		Varyansların Eşitlik Testi		Ortalamaların Eşitliği için t-testi		
		F	Sig.	T	df	Sig. (2)
Kayıt dışı çalışır mısınız	Eşit Varyanslar Kabul Edildi	0,433	0,511	-0,329	394	0,742
	Eşit Varyanslar Kabul Edilmedi			-0,326	351,021	0,745
Kayıt dışı çalıştırır mısınız	Eşit Varyanslar Kabul Edildi	10,314	0,001	-1,594	394	0,112
	Eşit Varyanslar Kabul Edilmedi			-1,517	285,651	0,130

Katılımcıların cinsiyet grupları arası ‘Kayıt dışı çalışır mısınız?’ sorusuna verilen cevaplar karşılaştırıldığında Sig-1 değeri $P 0.511 > 0,05$ değerinden büyük olduğundan dolayı yapılan araştırmanın homojen olduğu tespit edilmiştir. %5 önem seviyesinde H_0 hipotezi reddedilir. Kadınların erkeklere oranla ‘Kayıt dışı çalışır mısınız?’ sorusuna verilen cevaplara bakıldığında kadınların kayıt dışı çalışmayı tercih etmeme oranının daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. ‘Kayıt dışı çalıştırır mısınız?’ sorusuna bakıldığında significant değeri (P) $0,001 < 0,05$ bulunmuştur. H_1 Hipotezi reddedilir, çalışma homojen değildir. Çalışmanın homojen olmadığı durumda Significant-2 değerine göre sonuç yorumlanır. Sig-2 değeri $0,112 > 0,05$ ’tir. ‘Kayıt dışı çalıştırır mısınız?’ sorusuna verilen cevaplarda kadınlar, erkeklere oranla kayıt dışı çalıştırmayı kabul etmemektedir.

5.4. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA TESTİ)

Birbirinden bağımsız ikiden fazla grubun ortalamalarının karşılaştırıldığı analiz tekniğidir. N sayıda bağımsız örneklemin varyans analizi olarak da ifade edilmektedir (Çolak, 2009; 8).

Tek Yönlü Anova Testi, normal dağılım gösteren bir düzende ikiden fazla bağımsız grubun ortalamalarında meydana gelen farkın anlamlılığının hesaplanmasında kullanılmaktadır. Anova Testi tek başına veya üç ve üzeri grubun aritmetik ortalamalarının kümülatif olarak karşılaştırılmaya yarayan analiz tekniğidir. Yapılan karşılaştırmalardan bir tanesinin sonucu olması durumundan ANOVA Testi anlamlı olur.

ANOVA Testi sonrasında uygulanacak hipotezler;

H_0 ; $\mu_1 = \mu_2 = \mu_3 = \dots = \mu_N$ Grup ortalamalarının arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark yoktur. Varyans değerleri eşit dağılmamıştır.

H_1 ; $\mu_1 = \mu_2 = \mu_3 = \dots = \mu_N$ Grup ortalamalarının arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark vardır. Varyans değerleri eşit dağılmıştır (Otrar, 2022).

Aşağıda ANOVA testleri yapılarak katılımcıların demografik özelliklerine göre çalışanlar ve işverenler açısından kayıt dışı istihdamına nedenleri karşılaştırılmıştır.

H_0 : Katılımcıların yaş gruplarına göre çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri (sigortalı çalışmayı faydalı bulmuyorum, sigortalı çalışma ile ileride emekli olacağımı düşünmüyorum, iş bulma imkanları kısıtlı olduğundan mecbur kaldığımda sigortasız çalışırım, işsizlik maaşımı alabilmek için sigortasız çalışabilirim, devletin kayıt dışı istihdamla mücadelesini yeterli bulmuyorum, erken yaşta emekli olduğum için kayıt dışı çalışabilirim, sigortalılık bilincine sahip olmadığım için kayıt dışı çalışırım.) arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark yoktur.

H_1 : Katılımcıların yaş gruplarına göre çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri (sigortalı çalışmayı faydalı bulmuyorum, sigortalı çalışma ile ileride emekli olacağımı düşünmüyorum, iş bulma imkanları kısıtlı olduğundan mecbur kaldığımda sigortasız çalışırım, işsizlik maaşımı alabilmek için sigortasız çalışabilirim, devletin kayıt dışı istihdamla mücadelesini yeterli bulmuyorum, erken yaşta emekli olduğum için kayıt dışı çalışabilirim, sigortalılık bilincine sahip olmadığım için kayıt dışı çalışırım.) arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark vardır.

Tablo 8. Katılımcılara göre Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı Nedenlerine Dair Fikirlerinin Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması; Anova Testi

Yaş Grubu	Katılımcı	Ortalama	Standart Sapma	F	P	Ortalamalar Arası Farklı Grup
20-25	105	3,97	1,39	1,742	0,14	20-25
26-30	81	3,92	0,97			41+üzeri
31-35	91	3,91	0,97			
36-40	58	3,90	0,71			
41+	61	3,64	1,07			

Tablo 8’de çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri karşılaştırılmış olup likert ölçekli sorulara verilen cevaplarda en fazla aritmetik ortalama 20-25 yaş grubunda olduğu (3,97) en düşük aritmetik ortalamanın ise 41 ve üzeri (3,64) olduğu görülmektedir. Genel olarak incelendiğinde, 26-30, 31-35, 36-40 yaş grubunun aritmetik ortalamaları birbirine yakındır. Çalışma grubuna yönelik temel betimlemeler yapıldıktan sonra gruplar arası anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek için ANOVA testi yapılmıştır.

Tablo 9. Katılımcıların Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerine Dair Fikirlerinin Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırma Anova Testi

Varyans Analizi ANOVA		(Kareler Top)	Df	Kareler Ort.	F	Significant
Katılımcıların Çalışanlar Açısından Yaş Gruplarına Göre Kayıt Dışı İstihdam Nedenleri	Gruplar Arası	4,680	4	1,170	1,742	0,140
	Gruplar İçi	262,654	391	0,672		
	Toplam	267,333	396			

Tablo 9’da görüldüğü gibi katılımcıların çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri ortalamalarının yaş grupları arasında farklı olmadığı anlaşılmaktadır. $F_{1,742} = 0,140 > P$

Sonuç olarak, katılımcıların yaş gurupları arasında çalışanlar açısından kayıt dışı istihdama dair fikirleri arasında fark yoktur. H_0 hipotezi reddedilemez. Yaş gurupları arasında fark olmadığından Scheffe testi uygulanmamıştır.

Gruplar arasında fark olursa bunun sebeplerini belirlemek üzere karşılaştırmalar yapmak için çoklu karşılaştırma (Post Hoc Testi) test istatistik değerlerinin bulunması gerekir. Ayrıca gruplar arasında fark olabilme ihtimaline karşılık bütün kombinasyonların karşılaştırıldığı Scheffe testi geliştirilmiştir (Kayri, 2009; 51-64). Bu kapsamda Scheffe Testi uygulanmıştır.

H_0 , katılımcıların yaş grubuna göre işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark yoktur. ($P > \text{Sig}$)

H_1 , katılımcıların yaş grubuna göre işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark vardır. ($P < \text{Sig}$)

Tablo 10. Katılımcıların İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerine Dair Düşüncelerinin Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması ANOVA Testi (Tek Yönlü)

Varyans Analizi ANOVA		Kareler Toplamı	Df	Kareler Ortalama	F	Significant
Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdam Nedenleri	Gruplar Arası	14,076	4	3,514	4,072	0,003
	Gruplar İçi	337,905	391	0,864		
	Toplam	351,981	396			

Tablo 10'da görüldüğü gibi katılımcıların kayıt dışı istihdamın nedenlerinin yaş grupları arasında işverenler açısından anlamlı bir fark vardır. $F_{4,072} = 0,003 < P$ H_0 reddedilir. Yaş gurupları arasında anlamlı bir farkı oluşturan gruplara yönelik test istatistikleri 11'te verilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerinin Yaş Aralığına Göre Karşılaştırma Scheffe Testi

Çoklu Karşılaştırma Testi (Post Hoc Tests) Bağımlı Değişken		(I) yaşınız nedir	(J) yaşınız nedir	Ortalama Fark (I-J)	Standart hata	Sig.	
Katılımcıların İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerinin Yaş Aralığına Göre Karşılaştırılması	Scheffe	20-25	26-30	0,20595	0,13748	0,691	
			31-35	0,04626	0,13314	0,998	
			36-40	0,28133	0,15209	0,491	
			41+ ve üzeri	0,48770*	0,14966	0,033	
			31-35	20-25	0,04626	0,13314	0,998
				26-30	0,25220	0,14201	0,533
				31-35	0,32759	0,15620	0,356
				41 ve üzeri	0,53396*	0,15383	0,018

Tablo 11'de solda I ve J olarak gösterilen gruplar birbirleri ile karşılaştırılacak grupları göstermektedir. Çalışmada tüm gruplar çoklu karşılaştırma (Post Hoc) testi ile analiz edilmiştir. Tablo 11 de görüleceği üzere 20-25 yaş aralığındaki kişiler ile 41 ve üzeri yaş sınıflandırması arasında %5 önem düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. ((P)0,05>(Sig)0,033). Ayrıca 31-35/41 ve üzeri yaş gruplarında da ((P)0,05>(Sig)0,018) anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. 20-25 ile 31-35 yaş aralığında olanlar, 41+ yaş aralığında olanlara göre işverenler açısından kayıt dışı istihdam çalıştırmayı kabul etmemektedir. Bu ise, genç ve orta yaş kesiminin sigortalılık bilinci konusunda daha bilgili olduğu veya yasal sorumluluklarının farkında olduğu şeklinde yorumlanabilir.

H_0 : Katılımcıların meslek gruplarına göre çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark yoktur.

H_1 : Katılımcıların meslek gruplarına göre çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark vardır.

Tablo 12. Katılımcıların Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerine Dair Düşüncelerinin Meslek Gruplarına Göre Karşılaştırılması ANOVA Tesi (Tek Yönlü)

Varyans Analizi ANOVA		Kareler Toplamı	Df	Kareler Ortalama	F	Significant
Katılımcıların Meslek Gruplarına Göre Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdam Nedenleri	Gruplar Arası	14,919	4	3,730	5,777	0,00
	Gruplar İçi	252,414	391	0,646		
	Toplam	267,333	396			

Tablo 12'de görüldüğü gibi katılımcıların kayıt dışı istihdamın nedenleri açısından meslek grupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. $F_{5,777} = 0,00 < P$ H_0 reddedilir. Meslek grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Farklılığa ilişkin çoklu grup test istatistiği sonuçları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Katılımcıların Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerinin Meslek Gruplarına Göre Karşılaştırılması Scheffe Testi

Çoklu Karşılaştırma Testi (Post Hoc Tests) Bağımlı Değişken	(I) Mesleğiniz nedir.	(J) Mesleğiniz nedir	Ortalamalar arası		Sig.	
			Fark (I-J)	S.H		
Katılımcıların Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerinin Meslek Gruplarına Göre Karşılaştırılması Scheffe Testi	Esnaf	Kamu Görevlisi	0,43049*	0,12122	0,014	
	Kamu Görevlisi	Esnaf	0,43049*	0,12122	0,014	
		Özel Sektör	-0,45823*	0,11538	0,004	
		Çiftçi	-0,40551	0,22986	0,540	
	Özel Sektör	Öğrenci	-0,46714*	0,11295	0,002	
		Esnaf	0,02774	0,12065	1,000	
		Kamu görevlisi	0,45823*	0,11538	0,004	
	Çiftçi	Esnaf	-0,02499	0,23255	1,000	
		Kamu Görevlisi	0,40551	0,22986	0,540	
		Özel Sektör	Esnaf	0,03665	0,11834	0,999
			Kamu görevlisi	0,46714*	0,11295	0,002

Tablo 13'te Meslek grupları karşılaştırılmış olup çalışanlar açısından meslek grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Meslek grupları arasında yapılan karşılaştırmalar neticesinde %5 önem düzeyinde anlamlılık değeri (sig değeri) 0,000 bulunmuştur. Sig 0,000 < P olduğundan kamu görevlisi ile esnaf, özel sektör çalışanı ve öğrencilerin çalışanlar açısından anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın yönüne baktığımızda, kamu çalışanları kayıt dışının nedenlerini esnaf, öğrenci ve özel sektör çalışanlarına göre kabul etmemektedir. Bu ise, kamu çalışanlarının diğer meslek gruplarına oranla kayıt dışı istihdam konusunda daha bilinçli olduğunu ve kayıt dışı istihdam için geçerli gerekçelerin kabul görmediğini göstermektedir.

H₀, katılımcıların meslek gruplarına göre işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark yoktur.

H₁, katılımcıların meslek gruplarına göre işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark vardır.

Tablo 14. Katılımcıların İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerinin Meslek Gruplarına Göre Karşılaştırılması Anova Testi (Tek Yönlü)

Varyans Analizi ANOVA		Kareler Toplamı	Df	Kareler Ortalama	F	Sig
Katılımcıların Meslek Gruplarına Göre İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdam Nedenleri	Gruplar Arası	52,381	4	13,095	17,090	0,000
	Gruplar İçi	299,601	391	0,766		
	Toplam	351,981	396			

Tablo 14'te görüldüğü gibi, katılımcıların meslekleri arasında kayıt dışı istihdamın nedenleri tespit edilmiştir. $F_{;17,09} = 0,00 < P$

Sonuç olarak, katılımcıların meslek grupları arasında, işverenler açısından kayıt dışı istihdama dair düşünceleri arasında anlamlı bir fark vardır. H₀ reddedilir. Meslek grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Gruplar arası çoklu karşılaştırma test istatistikleri Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15. Katılımcıların İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerinin Meslek Gruplarına Göre Karşılaştırılması Scheffe Testi

Post Hoc Testi (Çoklu Karşılaştırma Testi) Bağımlı Değişken	(I) Mesleğiniz nedir.	(J) Mesleğiniz nedir	Ortalama Fark (I-J)	Standart hata	Sig.
Katılımcıların İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerinin Meslek Gruplarına Göre Karşılaştırılması Scheffe Testi	Kamu Görevlisi	Esnaf	-0,66733*	0,13207	0,000
		Özel Sektör	-0,84755*	0,12570	0,000
		Çiftçi	-1,11139*	0,25043	0,001
		Öğrenci	-0,87289*	0,12306	0,000

Tablo 15'te meslek grupları karşılaştırılmış olup işverenler açısından meslek grupları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Meslek grupları açısından yapılan karşılaştırma sonucunda anlamlılık değeri (Sig) 0,000 bulunmuştur. Bu değer 0,05'ten küçük olması sebebiyle, kamu görevlisi ile esnaf, özel sektör çalışanı ve öğrencilerin işveren

açısından farklılık olduğunu göstermektedir. Farklılığın yönüne baktığımızda, işveren olarak kamu çalışanları, kayıt dışının nedenlerini esnaf, öğrenci, çiftçi ve özel sektör çalışanlarına göre kabul etmemektedir. Kamu çalışanları, işveren açısından kayıt dışı istihdamın nedenlerini, düşük maliyetler oluşturarak piyasada tutunma isteği, ekonomik krizlerden dolayı kayıt dışı çalıştırabilirim, ucuz iş gücü olduğu için kayıt dışı çalıştırabilirim, sigorta primlerinin yüksek olmasından dolayı kayıt dışı çalıştırabilirim, yüksek maliyetlerden (işçi, kira, vergi gibi) dolayı kayıt dışı çalıştırabilirim ve kayıt dışı çalıştırmanın cezai yükümlülüklerini bilmediğimden çalıştırabilirim gibi durumları geçerli gerekçe olarak kabul görmediğini göstermektedir.

H₀, Katılımcıların eğitim gruplarına göre çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark yoktur.

H₁, Katılımcıların eğitim gruplarına göre çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark vardır.

Tablo 16. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerine Dair Düşüncelerinin Karşılaştırılması ANOVA Testi

Varyans Analizi ANOVA		Kareler Toplamı	Df	Kareler Ortalama	F	Sig
Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdam Nedenleri	Gruplar Arası	7,696	4	1,924	2,897	0,022
	Gruplar İçi	259,638	391	0,664		
	Toplam	267,333	396			

Tablo 16’da görüldüğü gibi katılımcıların eğitim durumları çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenlerinin gruplar arasında farklı olduğu tespit edilmiştir. $F_{2,897} = P > 0,022$

Sonuç olarak katılımcıların eğitim grupları arasında, çalışanlar açısından kayıt dışı istihdama dair düşünceleri arasında anlamlı bir fark vardır. H₀ reddedilir. Eğitim gruplarına yönelik test istatistikleri Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerine Dair Düşüncelerinin Karşılaştırılması Scheffe Testi

Post Hoc Testi (Çoklu Karşılaştırma Testi) Bağımlı Değişken	(I) Eğitim Durumumuz nedir	(J) Eğitim Durumunuz nedir	Ortalama Fark (I-J)	Standart hata	Sig.
Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerinin Karşılaştırılması Scheffe Testi	İlköğretim-Ortaöğretim	Lise	0,38652	0,14387	0,127
		Yüksekokul	0,25365	0,16424	0,666
		Lisans	0,18811*	0,14847	0,808
	Lisans ve Üzeri	İlköğretim Ortaöğ.	-0,21250*	0,31560	0,978
		Yüksekokul	-0,13288	0,12031	0,875
		Lisans	-0,19841	0,09768	0,391
	Lisans ve Üzeri	İlköğretim-Ortaöğretim	-0,59902	0,29513	0,392
		Yüksekokul	-0,18811*	0,14847	0,808
		İlköğretim-Ortaöğretim	0,21250*	0,31560	0,978

Tablo 17’de bakıldığında katılımcıların eğitim durumlarına göre kayıt dışı istihdamın nedenleri karşılaştırılmış olup gruplar arası karşılaştırma sonucunda katılımcılar, sigortalı çalışmayı faydalı bulmuyorum, sigortalı çalışma ile ileride emekli olacağımı düşünmüyorum, iş bulma imkânları kısıtlı olduğundan mecbur kaldığımda sigortasız çalışırım, işsizlik maaşımı alabilmek için sigortasız çalışabilirim, devletin kayıt dışı istihdamla mücadelesini yeterli bulmuyorum, erken yaşta emekli olduğum için kayıt dışı çalışabilirim, sigortalılık bilincine sahip olmadığım için kayıt dışı çalışırım gibi sorulara verilen cevaplar neticesinde lisans ve lisansüstü eğitime sahip olan bireylerin ilköğretim, ortaöğretim ve lise mezunu bireylere göre kayıt dışı istihdam hakkında farklı düşünmektedirler. Lisans ve üzeri mezunlar 4,35 ortalama ile kayıt dışı çalışmayı reddederken, ilköğretim, ortaöğretim 3,88, lise ise 3,75 ortalama ile kayıt dışı istihdamın nedenleri konusunda kararsız kalmaktadır. Bu ise eğitim düzeyinin sigortalılık bilinci konusunda etkili olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

H₀, Katılımcıların eğitim gruplarına göre işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark yoktur.

H₁, Katılımcıların eğitim gruplarına göre çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark vardır.

Tablo 18. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerine Dair Düşüncelerinin Karşılaştırılması ANOVA Testi (Tek Yönlü)

Varyans Analizi ANOVA		Kareler Toplamı	Df	Kareler Ortalama	F	Sig
Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdam Nedenleri	Gruplar Arası	6,166	4	1,542	1,743	0,140
	Gruplar İçi	345,815	391	0,884		
	Toplam	351,981	396			

Tablo 18’de görüldüğü gibi katılımcıların eğitim durumları çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenlerinin gruplar arası anlamlı bir farklılık yoktur. $F_{1,743} = 0,140 > P$

Sonuç olarak, katılımcıların eğitim durumlarına göre işveren açısından kayıt dışı istihdama yönelik fikirlerinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. H₀ reddedilemez. Katılımcıların işverenler açısından eğitim durumlarına göre aralarında anlamlı bir farklılık yoktur. Anlamlı bir fark olmadığından Scheffe testi uygulanmamıştır.

H₀, Katılımcıların gelir gruplarına göre çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark yoktur.

H₁, Katılımcıların gelir gruplarına göre çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark vardır.

Tablo 19. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerine Dair Düşüncelerinin Karşılaştırılması ANOVA Testi (Tek Yönlü)

Varyans Analizi ANOVA		Kareler Toplamı	Df	Kareler Ortalama	F	Sig
Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdam Nedenleri	Gruplar Arası	15,860	4	3,965	6,165	0,000
	Gruplar İçi	251,474	391	0,343		
	Toplam	267,333	396			

Tablo 19’da görüldüğü gibi, katılımcıların gelir durumlarına göre karşılaştırıldığı zaman çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenlerinin gelir grupları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. $F_{6,165} = 0,000 < P$

Sonuç olarak, katılımcıların eğitim grupları arasında çalışanlar açısından kayıt dışı istihdama dair düşünceleri arasında anlamlı bir fark vardır. H₀ reddedilir. Gelir gruplarına yönelik test istatistik sonuçları Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerine Dair Düşüncelerinin Karşılaştırılması Scheffe Testi

Post Hoc Tests (Çoklu Karşılaştırma Testi) Bağımlı Değişken	(I) Aylık gelir durumuz	(J) Aylık gelir durumuz	Ortalama Fark (I-J)	Std. Hata	Sig.
Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerinin Karşılaştırılması Scheffe Testi	1001-2000 TL	2001-3000	-0,03829	0,09700	0,997
		3001-4000	-0,41875*	0,11447	0,010
		4001-5000	0,36458	0,15863	0,262
		5001+	0,50000	0,27663	0,515
	2001-3000 TL	1000-2000	0,03829	0,09700	0,997
		3001-4000	-0,45704*	0,11129	0,002
		4001-5000	0,40287	0,15635	0,159
		5001+	0,53829	0,27533	0,432
	3001-4000 TL	1000-2000	0,41875*	0,11447	0,010
		2001-3000	0,45704*	0,11129	0,002
		4001-5000	-0,05417	0,16774	0,999
		5001+	0,08125	0,28196	0,999

Tablo 20’ye bakıldığında gelir durumu 1001-2000 TL arasında olan grup ile 3001-4000 TL arasında olan grup arasında kayıt dışı istihdamın nedenleri konusunda farklılık bulunmaktadır. İkinci gelir grubu olan 2001-3000 TL arasında olanlar ile 3001-4000 TL arasında olanlar da kayıt dışı istihdam konusunda farklı düşünmektedirler. Gelir düzeyi yüksek bireylerin kayıt dışı istihdam konusunda kayıt dışı çalışmayı düşünmediklerini göstermektedir. Düşük gelire sahip bireylerin ise kayıt dışı istihdam konusunda iş bulamama korkusu, devletin sağlamış olduğu fonlardan yararlanma isteğinden dolayı kayıt dışı çalışmayı tercih ettiği şeklinde yorumlanabilir.

H₀: Katılımcıların gelir gruplarına göre işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark yoktur.

H₁: Katılımcıların gelir gruplarına göre işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında %5 önem seviyesinde anlamlı bir fark vardır.

Tablo 21. Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Çalışanlar Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerine Dair Düşüncelerinin Karşılaştırılması ANOVA Testi (Tek Yönlü)

Varyans Analizi ANOVA		Kareler Toplamı	Df	Kareler Ortalama	F	Sig
Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdam Nedenleri	Gruplar Arası	25,349	4	6,337	7,586	0,000
	Gruplar İçi	326,632	391	0,835		0,000
	Toplam	351,981	396			

Tablo 21’de katılımcıların gelir durumlarına göre karşılaştırıldığı zaman işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenlerinin gruplar arasında farklı olduğu tespit edilmiştir. $F_{7,586} = 0,000 < P$

Sonuç olarak, katılımcıların gelir grupları arasında, işverenler açısından kayıt dışı istihdama dair düşünceleri arasında anlamlı bir fark vardır. H₀ reddedilir. Gelir Gruplarına yönelik karşılaştırma test istatistikleri Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerine Dair Düşüncelerinin Karşılaştırılması

Scheffe Testi Post Hoc Tests (Çoklu Karşılaştırma Testi) Bağımlı Değişken	(I) Aylık gelir durumumuz	(J) Aylık gelir durumumuz	Ortalama Fark (I-J)	Std. Hata	Sig.
Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre İşverenler Açısından Kayıt Dışı İstihdamın Nedenlerinin Karşılaştırılması Scheffe Testi	1000-2000 TL	2001-3000	0,06121	0,11055	0,989
		3001-4000	0,34024	0,13046	0,149
		4001-5000	-0,56971*	0,18079	0,043
		5001+	-1,08111*	0,31527	0,020
	2001-3000 TL	1000-2000	0,06121	0,11055	0,989
		3001-4000	-0,39645*	0,12683	0,042
		4001-5000	-0,63091*	0,17819	0,015
		5001+	-1,14232*	0,31379	0,011
	3001-4000 TL	1000-2000	0,34024	0,13046	0,149
		2001-3000	0,39645*	0,12683	0,042
		4001-5000	0,22946	0,19117	0,837
		5001+	0,74087	0,32134	0,259
	4001-5000 TL	1000-2000	0,56971*	0,18079	0,043
		2001-3000	0,63091*	0,17819	0,015
		3001-4000	-0,22946	0,19117	0,837
		5001+	0,51141	0,34486	0,699
	5001+ TL	1000-2000	1,08111*	0,31527	0,020
		2001-3000	1,14232*	0,31379	0,011
		3001-4000	-0,74087	0,32134	0,259
		4001-5000	-0,51141	0,34486	0,699

Tablo 22’de ortalamalar arası fark karşılaştırıldığında, gelir grupları arasında 5001 TL ve üzeri gelire sahip olanlar, 1000-2000 TL gelir grubuna göre kayıt dışı çalıştırmayı kabul etmemektedir. Diğer gelir gruplarına bakıldığında gelir düzeyi yükseldikçe işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri kabul edilmemektedir. Sonuç olarak, gelir düzeyi işverenleri kayıt dışı istihdam konusunda etkilemektedir.

6. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, çalışanlar ve işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenlerini belirleyen birey davranışları incelenmiştir. Bireylerin demografik özellikleri, aylık gelir durumları ve eğitim durumları incelenerek, çalışanlar ve işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu araştırma tüketici aylık geliri, mesleği, yaşı ve eğitim durumlarının, kişilerin kayıt dışı istihdamda çalışmalarını veya çalıştırmalarını belirleyen faktörler olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmada 450 kişi üzerinde anket uygulaması yapılmıştır. Anketlerden hatalı ve eksik olanlar ayırt edilmiş olup geriye kalan 396 anketten elde edilen bulgular çalışmanın veri setini oluşturmaktadır. Katılımcıların %56,8’ini kadınlar,

%43,7'sini ise erkekler oluşturmaktadır. Kayıt dışı çalışma durumu katılımcılarına cinsiyet gruplarına yönelik uygulanan T-Testi ile analiz edilmiş olup; ortaya çıkan sonuçta ise kadınların kayıt dışı çalışma konusunda, erkeklere oranla kayıt dışı çalışmadıkları bulgusu elde edilmiştir. Cinsiyet gruplarına göre 'Kayıt dışı işçi çalıştırır mısınız?' sorusuna verilen cevaplara T testi uygulandığında kadınların kayıt dışı çalıştırmayı reddettiği görülmektedir. Bu ise kadınların çalışma ve çalıştırma konusunda, erkeklere göre kayıt dışı istihdam konusunda daha bilinçli ve kuralcı olduklarını göstermektedir.

Katılımcıların çalışanlar açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri yaş grupları çoklu karşılaştırma (ANOVA) testleri uygulanarak karşılaştırıldığında, 20-25 yaş grubunda olan bireyler, 41+ üzeri olanlara göre çalışanlar açısından kayıt dışı istihdam konusunda sigortasız çalışmanın gerekçelerini kabul etmemektedir. Bu durum, genç neslin 41+ ve üzeri yaş grubuna göre sigortalılık bilincine sahip olduğu ve bu konuda beklentilerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri yaş grupları arasında karşılaştırıldığında, işveren açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ortalamalar arası farka bakıldığında çoklu karşılaştırma (ANOVA) testleri uygulanarak karşılaştırıldığında, 20-25 yaş aralığında olan bireyler, 31-35 yaş arası ile 41+ üzeri olanlara göre işverenler açısından kayıt dışı istihdam konusunda sigortasız çalıştırmanın gerekçelerini kabul etmemektedir. Bu durum ise, devletin genç girişimcilere yönelik uygulamış olduğu politikaların, sosyal güvenlik bilinçlendirme faaliyetlerinin yeni nesil üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların meslek gruplarına göre çalışanlar açısından karşılaştırıldığında kayıt dışı çalışmanın nedenleri hakkında esnaf, kamu personeli, özel sektör, öğrenci ve meslek grupları kendi aralarında farklı düşünmektedir. Farklılığın yönüne bakıldığında, kamu çalışanları kayıt dışı çalışmayı tercih etmemektedir. Bir diğer grup olan özel sektörde ise, çalışanlar yine aynı şekilde kayıt dışı çalışmayı kabul etmemektedir. Öğrenci, esnaf ve çiftçi grupları kayıt dışı istihdam konusunda, işsizlik ve diğer fonlardan yararlanma gibi durumlardan dolayı kayıt dışı çalışmayı tercih etmektedirler. Aynı şekilde işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri meslek gruplarına göre karşılaştırıldığında, esnaf kesimi yüksek maliyetlerden ve teşviklerin yetersizliğinden dolayı kayıt dışı istihdamı tercih edebileceklerini belirtmişlerdir.

Bireylerin eğitim durumlarına göre kayıt dışı istihdamın nedenleri çalışanlar açısından karşılaştırılmış olup sigortalı çalışmayı faydalı bulmuyorum, sigortalı çalışma ile ileride emekli olacağımı düşünmüyorum, iş bulma imkânları kısıtlı olduğundan mecbur kaldığımda sigortasız çalışırım, işsizlik maaşını alabilmek için sigortasız çalışabilirim, devletin kayıt dışı istihdamla mücadelesini yeterli bulmuyorum, erken yaşta emekli olduğum için kayıt dışı çalışabilirim, sigortalılık bilincine sahip olmadığım için kayıt dışı çalışırım gibi sorulara verilen cevaplar neticesinde lisans ve üzeri eğitime sahip olan bireyler, ilköğretim, ortaöğretim ve lise mezunu bireylere göre kayıt dışı istihdam hakkında farklı düşünmektedirler. Lisans ve üzeri mezunlar 4,35 ortalama ile kayıt dışı çalışmayı reddederken, ilköğretim, ortaöğretim 3,88, lise ise 3,75 ortalama ile kayıt dışı istihdamın nedenleri konusunda kararsız kalmaktadır. Bu durum ise eğitim düzeyinin sigortalılık bilinci konusunda etkili olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Katılımcıların 122'si üniversite mezununu, 164'ü lise, 64'ü yüksekokul, 40'ı ilköğretim ve 8'i ise yüksek lisans ve üzeri kişilerden oluşmaktadır. Araştırmada işverenler açısından eğitim durumlarına göre anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Bireylerin aylık gelir grupları karşılaştırıldığında, gelir durumu 1001-2000 TL arasında olan kişiler ile 3001-4000 TL arası arasında olan kişiler arasında kayıt dışı istihdamın nedenleri konusunda düşünce farklılığı vardır. İkinci gelir grubu olan 2001-3000 TL arasında olanlar ile 3001-4000 TL olanlar arasında da kayıt dışı istihdam konusunda düşünce farklılığı vardır. Gelir düzeyi yüksek bireylerin kayıt dışı çalışmayı düşünmedikleri sonucuna varılmıştır. Düşük gelirli bireylerin ise iş bulamama korkusu ve devletin sağlamış olduğu fonlardan yararlanma arzusu nedeniyle kayıt dışı çalışmayı tercih ettikleri sonucuna varılmıştır.

Yapılan çalışma neticesinde, çalışanlar ve işverenler açısından kayıt dışı istihdamın nedenleri araştırılmaya çalışılmış olup çalışma sonucunda öncelikli olarak sigortalılık ve kayıt dışı istihdam konusunda bireylerin davranışlarında demografik faktörler, aylık gelir durumları, eğitim seviyelerinin etkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca uygulanan devlet politikalarında, teşviklerin yetersiz olması, emeklilik yaşının yüksek olması sebebiyle bireylerin emekliliklerini uzak görmesi ve erken yaşta emekli olmaları, kamu denetim yetersizliği, maliyetlerin yüksek olması gibi durumların da kayıt dışı istihdamı etkileyen faktörler olduğu sonucuna varılmıştır.

Çelik ve Güney (2017), Fidan ve Genç (2013), İlhan ve arkadaşları vd. (2014) yaptıkları çalışmalarda bu çalışmada elde edilen sonuçlarla örtüşen benzer sonuçlar bulmuşlardır. Çalışmada ulaşılan sonuçlara dayanarak, kayıt dışı istihdamın önlenmesi açısından, devlet tarafından sağlanan fonlardan faydalanan kişilerin, fonlardan faydalanmak adına kayıt dışı çalışmayı tercih etmesini önleyici politikalar oluşturması konusunda politikalara yön verebilir. Kişilerin eğitim durumu, kayıt dışı istihdamı etkileyen bir faktör olduğundan eğitim alanında sigortalılık hakkında gerekli müfredat düzenlenerek kayıt dışı istihdamın önüne geçilebileceği düşünülmektedir. Anket sonuçlarına göre, devlet tarafından verilen teşviklerin yetersiz olması, denetimlerin az ve yüksek maliyetli olması nedenleriyle kayıt dışı istihdamın tercih edilmesi bir başka sonuçtur. Yapılan araştırmaya yönelik bulguların değerlendirmesini aşağıdaki gibi özetlemek

mümkündür.

Kaynakça

- Acar, F. ve Aydın, F. (2014), *Vergi ve İstihdam Politikası Açısından Kayıt Dışı Ekonomi*, Baskı.1, TODAİE, Ankara, s.287
- Aydın E. G. (2013) “Türkiye’de Kayıtdışı İstihdam Konusu Üzerine Teorik ve Ampirik Bir Çalışma” Avrasya Ekonomileri Uluslararası Konferansı Beykent Üniversitesi İstanbul
- Azaklı, S. B. (2009), *Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam ve Ekonomik Boyutu*, (Yüksek Lisans Tezi), Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman
- Bulutay, T. and Tasti, E. (2004), “Informal Sektor in the Turkish Labor Market”, Turkish Economic Association, Discussion Paper 2004/22, http://www.tek.org.tr/dosyalar/informal_in_turkey.pdf (05.12.2022).
- Çelik, E. ve Güney, A. (2017) “Kayıt Dışı İstihdam Olgusu Ve Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam”, *İktisadiyat Dergisi* 1(1), 2017 s. 213-248
- Çolak E. (2009) “*Varyans Analizi (ANOVA)*”, Osman Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyo İstatistik Bilim Dalı Ders Notları, Eskişehir, 2009 s.8
- Ertekin Ş, Kızılcı N. (2018),” Türkiye’de Kayıtdışının boyutu” *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Cilt:33, Sayı:1, Yıl:2018, ss. 293-318
- Elgin C, ve Öztunalı O, (2012) “Shadow Economies around the World: Model Based Estimates”, Bogazici University Department of Economics Working Papers, Volume: 5, 1-48.
- Fidan, H. & Genç, S. (2014). Kayıtdışı İstihdam ve Kayıtdışı İstihdama Etki Eden Mikro Faktörlerin Analizi: Türkiye Özel Sektör Örneği- Unregistered Employment And Analysis Of Factors Affecting The Unregistered Employment: Turkish Private Sector Case. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (9) , 137-150
- Güloğlu T., “Türkiye’de Kayıtdışı İstihdam Gerçeğine Bakış” <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1008&context=intlvf> (05/11/2022)
- İlgin, Y. (2002), “Kayıt Dışı Ekonomiyi Tahmin Yöntemleri ve Türkiye-de’ ki Durum”, *Planlama Dergisi*, s.145-156
- Kalaycı C., Kalkan E. 2017. “*Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikalarının Analizi*” *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi* 2017, 1(1), s. 17-34
- Karaararlan, E. (2010), Kayıt Dışı İstihdam ve Neden Olduğu Mali Kayıpların Bütçe Üzerindeki Etkileri: Türkiye’ye Örneği, Mali Hizmetler Derneği Yayın No:7, s.51-52
- Koca, G., Eğilmez, Ö. & Güler, S. (2021). Kayıt Dışı İstihdama Neden Olan Faktörlerin DEMATEL Tabanlı Analitik Ağ Süreci Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Sosyoekonomi* , 29 (48) , 249-270 . DOI: 10.17233/sosyoekonomi.13.02.2021
- Kutbay H. “Kayıt Dışı İstihdamın Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi” *Adnan Menderes Üniversitesi Social Sciences Research Journal*, Vol 7 2017 s,172-189
- Kuzgun İ. 2012 “Türkiye’de Türk Kökenli Yasa Dışı Yabancı İşgücünün Kayıt Dışı İstihdamı” T.C. Türk iş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Avrasya Etütleri 41/2012-1 s. (45-70)
- Kayrı M. “*Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri*”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 1, Elâzığ-2009 s. 51-64
- Özdamar K, Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi- 1, Kaan Kitabevi, Eskişehir 1999, s. 513.
- Otrar M. (2022,) “*Bağımsız (ilişiksiz)Gruplar T Testi*” mustafaotrar.net
- Sarılı, M.A. “*Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları, Nedenleri, Etkileri ve Alınması Gereken Tedbirler*”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı. 41, 2002
- Süngü Y: *Kayıt Dışı İstihdamın Mali Etkileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004, s.12-25
- Şahin M., Bayramoğlu G., 2018 Kayıt Dışı İstihdam Nedenlerine İlişkin Niteliksel Bir Analiz 2018 “Is, Guç” *Industrial Relations and Human Resources Journal* Cilt Vol:20 N.1 , s.223-252
- Yurdakul F.B. *Almanya’da Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikaları ve Uygulamalarının Yabancı İşgücüne Etkilerinin Değerlendirilmesi*, (Yurtdışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Yeterlilik Tezi), 2014
- Kentleşme Şûrası 2009, T.C. Bayındırlık ve iskan bakanlığı Kentsel Yoksulluk Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu, Ankara, Nisan 2009, s.11.
- <https://slideplayer.biz.tr/slide/1993732/7/images/1/TANIM+Sosyal+G%C3%BCvenlik+Kurumu+a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan+Kay%C4%B1t+D%C4%B1+C5%9F%C4%B1+C4%B0stihdam+%3B.jpg> Erişim Tarihi 01.08.2022
- 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu 25 ve 34. Madde. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4447.pdf> (Erişim tarihi: 05.04.2022).